

Şiddet ve Özgürlük: Kürt Çocuklarının Siyaseti

Haydar Darıcı

1

...philosophy does not concern itself with children. It leaves them to pedagogy, where they are not in very good hands. Philosophy has forgotten about children.²

Bernard Schlink

Özet

Bu yazıda çoğunlukla zorunlu göç mağdurlarının yaşadığı Adana'nın Gündoğan Mahallesi'ndeki³ Kürt çocuklarının şiddet ve özgürlük deneyimleri analiz edilmektedir. Çocukluğun tarihsel ve politik bir kurgu olarak alındığı bu yazıda öncelikle zorunlu göç sonrasında Kürt toplumunda çocukluğun ve çocukluk deneyimlerinin nasıl dönüştüğü, çocukların kendi deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ve anlattıkları incelenmektedir. Ardından gündelik pratikler ve öznel anlatılar üzerinden çocukları politikleştiren ve Kürt hareketi içinde mobilize eden dinamikler ve bu dinamiklerle ortaya çıkan siyaset analiz edilmektedir. Bu yazı, çocukların siyaseti üzerinden özgürlüğü, mücadeleyi ve siyasi olanı yeniden düşünmeyi hedeflemektedir.

Yeni Bosna'da bir ilköğretim okulunda öğretmenlik yapan bir arkadaşım çoğu zorunlu göçle gelmiş olan öğrencilerinin şiddet yüklü olmalarından yakındı: "Lise öğrencileri bile böyle değildir" dedi ve ekledi: "Her ay bir iki öğretmen küçücük çocuklardan dayak yiyor, birkaç öğretmen psikologa gitmeye başladı. Bilmiyorum ki neden böyle bu çocuklar, bunlar sanki çocuk değil. Bir gün serseri çocukları çektim kenara, onlara dedim ki bakın bu okulun psikopatı benim, siz ne yaptığınızı sanıyorsunuz, sizi mahvederim. Biliyorum bu bir öğretmenin söyleyebileceği biz söz değil ama onlarla nasıl başa çıkacağımı bilemiyorum. Bir yandan serseriler, ama politikler de, Hayat TV'yi, EMEP'i biliyorlar... Belki de buradaki çocukların dışarıda gördüğümüz çocuklar gibi olmasını istiyoruz".

Nurdan Gürbilek'e göre çocukluk 90'lı yıllara kadar Türk toplumunda masumiyet, kırılabilirlik ve mağduriyetle özdeşleştirildi. Yeşilçam filmlerindeki Sezercik, Ömercik ve Ayşecik gibi çocuk kahramanlar, Kemalettin Tuğcu romanlarındaki yetim çocuklar, dükkânların, kahvelerin ve evlerin duvarlarına asılan "Ağlayan Çocuk" resimleri toplumdaki bu çocukluk imgesine işaret ediyordu. Ancak, Gürbilek'e göre, 90'lı yıllarda çocuklar ekonomik ve politik nedenlerle metropollerini doldurmaya başladığında bu imge bir yalana dönüştü. Yani masum çocuk imgesi "tuhaf bir biçimde işaret ettiği şeyin kendisiyle karşı karşıya geldiğinde, belki de biraz bu yüzden inanırlılığını kaybediverdi" (Gürbilek, 2001: 45). Kapkaççı çocuklar, tinerci çocuklar, mendil satan çocuklar, tacizci çocuklar, şiddete eğilimli çocuklar yıllarca gazetelerin üçüncü sayfalarını doldurdu. Yalnız bu "kötü çocuk" genellikle Kürtlüğe işaret ediyordu. Kürt çocuklarının toplumsal söylemde korku nesnelere olarak kurulmaları da zaten zorunlu göçle metropollerde büyük bir görünürlük kazanmalarıyla başladı. Ancak 2000'li yıllarla birlikte, Kürt çocukları sadece adli bir vaka olarak değil aynı zamanda devlete ve düzene yönelen politik bir tehdit olarak da Türk toplumunun gündemine girdi. "Taş atan çocuk" da bu düşüncüyü Türk toplumunun zihnine kazıyan bir imge haline geldi. Bunun üzerine, Türk devleti altına imzasını attığı çocuk haklarına yönelik bütün uluslararası anlaşmaları, hatta kendi Anayasası'nı çiğneyerek yüzlerce çocuğu örgüt üyesi olmakla suçladı ve tutukladı. Bu aynı zamanda Türk devletinin ve toplumunun yaşadığı paniği de gösteriyordu çünkü bu sefer eylemcilerin yaşları önceki yıllarla karşılaştırıldığında oldukça küçüktü. Ayrıca, çocukların nasıl bir motivasyonla bu eylemleri yaptıkları, bu politizasyonun altında ne gibi dinamiklerin olduğu anlaşılamiyordu.

Özellikle iki olay Kürt çocuklarını Türkiye'nin politik gündemine taşıdı. Bunlardan ilki, 2006 yılında 14 PKK gerillasının kimyasal silahlarla öldürülmesini protesto amaçlı yapılan eylemlerdi. Diyarbakır'da başlayan ve daha sonra başka bölgelere yayılan bu eylemlerde 10'u çocuk ve genç

¹ Bu makale *Toplum ve Kuram* dergisinin Güz 2009 tarihli 2. sayısında yayımlanmıştır. Tekrar yayınlamamıza izin verdikleri için Haydar Darıcı'ya ve *Toplum ve Kuram*'a teşekkür ederiz.

² Felsefe çocuklarla ilgilenmez. Onları pedagojiye terk eder ki bu şekilde hiç de güvenilir ellere emanet edilmiş olmaz çocuklar. Felsefe onları çoktan unutmuştur...

³ Mülakat yaptığım kişilerin güvenliği için isimleri değiştirdim. Buna makalenin ismi de dahildir.

toplam 12 kişi öldürüldü. Polislerin bir gerillanın cenazesinden dönen kitleye saldırmasından sonra çocuklarla polis arasında günlerce süren çatışmalar yaşandı. Bu eylemler sırasında Başbakan yaptığı açıklamada Kürtleri şu şekilde tehdit ediyordu: “Kadın da çocuk da olsa güvenlik güçlerimiz terörün maşaları için gereken her türlü müdahaleyi yapacak. Çocuğunuza sahip çıkın” (Türker, 2008). Medyada ise çocukların “kötü niyetli insanlar” tarafından kullanıldığı yönünde yayınlar yapılıyordu. Aynı yıl içinde “Terörle Mücadele Yasası”nda yapılan değişiklikle⁴ “terör suçu”nun kapsamı genişletildi ve “çocuklarını eyleme gönderen aileler”i cezalandırmanın yolu da açılmış oldu.

Çocuklar bir kez daha, 2008’de Abdullah Öcalan’a işkence yapıldığı iddiasından sonra sadece Kürt bölgelerinde değil, Batı’daki metropollerde de radikal eylemler yaptıklarında kamunun gündemine girdiler. Bu olaylar sırasında da yüzlerce çocuk ve genç tutuklandı. Bir kez daha kimse bu olaylardan bir anlam çıkaramadı çünkü politika çocuklara göre bir alan değildi. Elitler psikolojileri bozulmuş bu çocukları nasıl rehabilite edeceklerini tartıştılar. Medya yine bu çocukların beyinlerinin yıkandığını iddia etti. Radikal gazetesi “Çocuklara kıymayın efendiler” manşeti (10 Şubat 2008) ile çocukları masum olarak resmediyor; kötü olanın “terör örgütü” olduğuna işaret ediyordu. Çocuklara muz, şeker verilerek aslında bu çocukların “kazanılmaya” çalışıldığı ima ediliyordu. Diğer yandan çocuklar sert bir biçimde cezalandırılırken medya çocukların bu şekilde cezalandırılmalarına ses çıkarmadı. Eylemlere katılan çocuklara çok yüksek hapis cezalarının verildiği Adana’da “çocuklarını eyleme gönderen aileler”in yeşil kartlarının iptal edileceği bizzat Vali İlhan Atış tarafından bildiriliyordu. Atış çocuklara: “Biz sizi anne ve babanızdan daha çok seviyoruz” diyor ve büyük bir ironiyle şunları ekliyordu: “Sevgili çocuklar hiçbirinizin molotfokteylli alanlarda olmasını istemiyoruz. Polise, jandarmaya, tedavi olduğu hastaneye, sağlık ocaklarına, komşunun arabasına, komşuyu hastaneye götürmek üzere gelen ambulansa taş atmanızı istemiyoruz. Hepinizin okumasını istiyoruz. Hiçbirinizin uyuşturucuya bulaşmasını, kâğıt toplamasını, elektrik direkleri arasında mendil satarak ailesine yardımcı olmasını istemiyoruz. Çünkü bunların hepsini biz size sağlayacağız. Bu muhteşem devlet sağlayacak”⁵. Oysa İHD Diyarbakır Şubesi’nin hazırladığı rapor çocuklara uygulanan devlet şiddetini açık bir biçimde ortaya koyuyordu (Faaliyet Raporu, 2008).

Öte yandan ana akım medyada Kürt çocuklarının artan sayısı Türkiye’nin önündeki en büyük engellerden biri olarak gösterildi. Eğer Kürtler bu kadar çok çocuk yapmaya devam ederse 2050 yılında Kürtlerin sayısı Türkleri geçecekti. Fatih Altaylı, bir köşe yazısında, akıllı, eğitilmiş ve çocuklarına iyi bir eğitim verme olanağı bulunan (Türk) orta sınıflara daha çok çocuk yapmalarını öneriyordu. Altaylı şöyle devam ediyordu: “Biz giderek azalıyoruz, onlar giderek çoğalıyor. Bununla mücadelenin yolu çok çocuk yapmaktır. Bizim gibilerin çok çocuk yapmasıdır” (Altaylı, 2007).

Çocukların, Kürt nüfusunun artışının bir simgesi olarak görülmesi toplumda onlara yönelik korkunun ve nefretin de nedenini oluşturuyor. İlginç bir şekilde Kürt çocuklarına yönelik baskıyı ve şiddeti eleştiren kişiler bu durumun son bulması için topluma bu çocukların çocuk olduğunu hatırlatmaya çalışıyor. Oysa çocukların şiddete ve baskıya maruz kalmalarının nedeni tam da çocuk olmaları.

Çocukluk Kategorisi

Çocukluk genellikle kültürlerüstü ve tarihestü bir kategori olarak algılanır (Neyzi, 2001). Fakat sosyal tarihçiler ve antropologlar yaptıkları çalışmalarla bu algıyı sarstılar. Örneğin 17. yüzyıldan önce çocukluk kavramının olmadığını, çocukların minyatür insanlar olarak algılandığını iddia eden sosyal tarihçi Philippe Aries, 1660 ve 1800 yılları arasında aile yapısının değiştiğini ve ailenin çocuk odaklı olmaya başladığını söyler (Aktaran, Maksudyan, 2008: 3). Diğer taraftan, Foucault’nun

⁴5532 sayılı kanunla “Terörle Mücadele Yasası”nda yapılan değişiklik için bakınız:

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=1.5.3713&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

⁵ Konuşmanın tamamı için bakınız: <http://www.lpghaber.com/Adana-Valisi-Atis--Cocuklarimizin-Tirnaginini-Acimasi-500-Kilogram-Komurden-Onemli--haberi-141962.html>

modern iktidar kavramsallaştırmasından beslenen Robert Jütte ve Erving Goffman gibi tarihçiler modernite ile birlikte çocukların koşullarının daha kötüye gittiğini çünkü çocukların bu dönemde yetimhane, islahat ve yatılı okulların disiplini altında “kurumsallaştırıldıklarını” iddia ettiler. Bu nedenle çocuklar modern toplumda Aries’in iddia ettiği gibi ilgi nesnelere olarak değil, tam tersine modern iktidarın söylemsel ve söylemsel olmayan pratikleri yoluyla disipline edilmesi gereken kişiler olarak algılandılar (a.g.e).

Çocukluk mefhumunun ortaya çıkışı burjuva ailenin ortaya çıkışına denk gelmektedir. Kemal İnal’a göre, modern çocukluk paradigmasının iki temel dayanağı vardı: burjuva değerleri ve bilim. Bu dönemde sadece çocukluk değil eğitim ve aile de yeniden biçimlendirildi (İnal, 1999: 63). Burjuva toplumun, bireyselleşmeye dayanan kendi yaşam tarzının yeniden üretilebilmesi için bilim tarafından desteklenen belli bir çocukluk anlayışına ihtiyacı vardı. Aries’e göre modernite ile birlikte çocukların büyüklerin yaşamından atılması çocukluk üzerine üretilen bilgiyle meşrulaştırıldı: Çocuklar cahil, zayıf, irrasyonel, aşırı/ölçsüz olarak tanımlandı. Bu yüzden de gözetlenmeleri, eğitilmeleri ve disipline edilmeleri gerekiyordu. Ayrıca çocuklar özsel olarak masum ve iyiydi; bu yüzden de korunmaları gerekiyordu. Büyükler ise rasyonel ve ılımlı olarak tanımlanıyordu ve bu tanım da onları gözlemleyen/gözetleyen ve yöneten statüsüne yükseltiyordu (Aktaran, Gürbilek, 47). Çocukların korunmaları, disipline edilmeleri ve eğitilmeleri gerektiği düşüncesine dayanan bu anlayış çocuklarla büyükler arasında yaşa dayanan bir iktidar ilişkisi kurdu.

Aries ile birlikte sosyal tarihçiler çocukların ve çocukluk kategorisinin büyükler tarafından tarih boyunca nasıl algılandığını analiz ettiler. Fakat çocukların kendilerini ve deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ve anlattıkları incelenmedi (Hughes ve Sargent, 1998 15). Bu bağlamda, Veena Das antropolojinin çocukların sesini dışladığını söylüyor (Das, 1998: 174). Fakat son zamanlarda antropologlar yaptıkları çalışmalarda çocukluk kategorisinin ve çocukluğun nasıl deneyimlendiğinin zamana ve mekâna göre değiştiğini vurgulayarak çocukların kendilerini nasıl ifade ettiklerine, deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarına odaklanmaya başladılar. Bu çalışmalar aynı zamanda jenerasyon kavramını da sorgulamaya başladı. Jenerasyon genel olarak tarih ve biyolojiyle konotasyonu olan ve “yaşa dayanan bir sosyal kohort” olarak algılanıyordu. Oysa son çalışmalarda jenerasyonu “sosyal kimliklerin ve politik projelerin sembolik olarak üretildiği, yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğü bir süreç olarak ifade etme eğilimi doğdu” (Collins, 2004: 13).

Aslında yaşa ve dışlamaya dayanan hiyerarşinin kurulan ikiliklere dayandığını düşünürsek sadece çocukluğun değil gençliğin ve yetişkinliğin de politik ve tarihsel kurgular/kategoriler olduğunu düşünebiliriz. Jean ve John Comaroff’a göre jenerasyon kavramı kronolojik bir kategori değil derin materyal kökleri olan sosyal, ilişkisel ve politik bir kavramdır (Comaroff ve Comaroff, 2000: 10). Benzer bir şekilde Scott modern devlet rejiminin kontrolünün, nüfusu çocuk, gençlik ve yetişkin gibi kategoriler üzerinden tanımlamaya dayandığını söylüyor (Aktaran, Durham, 2000: 114). Bu bağlamda, gençlik üzerine yapılan çalışmalarda da gençliğin modernitenin bir ürünü olduğu ve bu kategoriye atfedilen anlamların tarihsel kontesktlere göre değiştiği vurgulanıyor (Aktaran, Comaroff ve Comaroff, 2000). Comaroff’lara göre gençlik uzun bir eğitim sürecine sokularak ekonomiden dışlandı. Nasıl çocukluğa saflık ve iyilik atfedildiyse gençliğe de aşırılık, heyecan ve ulusun geleceği anlamları yüklendi (Comaroff ve Comaroff, 2000). Benzer şekilde Foucault da modern iktidarın kurulan kategorilerle işlediğini vurguladı. Foucault’ya göre tarihin belli bir döneminde, belli davranış ve varoluş biçimleri sorunlu olarak kabul edilir. Bu davranış ve varoluş biçimleri iktidarın söylemsel ve söylemsel olmayan pratiklerinin nesnelere haline gelir. Foucault bu sürece “hakikat oyunu” [*the drama of truth*] der. İnsanlar bu kategorilerin doğruluğuna inandıklarında bu kategorilerle özdeşleştirilen deneyimlerin öznelere olmayı da kabul ederler. Foucault örnek olarak delilik, hastalık ve suç gibi kavramların ya da davranış biçimlerinin nasıl sorunlu olarak kabul edildiğini ve anormal deneyimlere dönüştürüldüğünü verir. Bu kategorilerin tanımlanma ve bu kategorilere belli davranış biçimleri atfetme sürecinde söylemsel ve söylemsel olmayan pratiklerden yararlanır. Söylemsel pratikler doğruluk iddiaları olan psikoloji, psikiyatri ve kriminoloji gibi disiplinler üzerinden oluşturulur. Söylemsel olmayan pratikler ise bilimsel doğrunun üretildiği koşulları sağlayan hapisane, hastane, okul ve cezaevi gibi kurumlardır (Foucault, 2000). Foucault’cu bir perspektifle, çocukluğun hukuk, psikiyatri, tıp gibi söylemsel pratikler ve okul, aile gibi söylemsel olmayan pratikler tarafından kurulduğunu söyleyebiliriz.

Çocukluk ile gençlik çalışmaları akademide ayrı disiplinler olarak yer alıyor. Fakat son dönemlerdeki antropolojik çalışmalar özellikle 21. yüzyılda, çocukluk ve gençlik arasında bir çizgi konulamayacağını vurguluyor. Eğer çocukların ve gençlerin temsillerine, öz temsillerine ve gündelik hayattaki deneyimlerine bakarsak böyle bir ayırımı yapmanın çok zor olduğunu görürüz. Uluslarötesi göç, metropollerde artan çocuk ve genç sayısı, yeni iletişim yolları, iç savaşlar, kolonyalizm sonrası toplumlardaki düşük yoğunluklu savaşlar kuşaksal kategorilerin yeniden gözden geçirilmesine yol açtı (Comaroff ve Comaroff, Neyzi, Durham). Sharif Kanaana genç yaştaki insanların intifadaya katılmasının Filistin toplumunda bir çeşit “terminolojik başkaldırı”ya yol açtığını iddia ediyor (Aktaran, Collins, 2004, 38). İşgale karşı mücadele eden bu genç aktivistlerin hangi yaş kategorisine girdiğini kimsenin bilmediğini söyleyen Kanaana geleneksel olarak kullanılan ve belli yaş gruplarını belirten kelimelerin anlamlarının ya daraldığını ya da genişlediğini belirtiyor (a.g.e.). Kanaana’ya göre ne İngilizcede ne de Arapçada yaş belirtmek için kullanılan hiçbir kavram intifadadaki genç erkekleri tanımlamaya yetmiyor (a.g.e.).

Türkiye’de de önce adli bir vaka sonra da siyasi pratikleri nedeniyle politik bir tehdit olarak algılanan Kürt çocuklarının bir dönüşüm geçirdiğini görüyoruz. Peki Kürt toplumunda nasıl bir çocukluk kuruluyor ve deneyimleniyor? Nasıl bir tarih ve hafıza bu çocukluğu kuruyor? Özellikle 2000’li yıllarda, düşük yoğunluklu savaşın bittiği, barışın daha konuşulduğu ve mümkün görüldüğü bir ortamda çocukların siyaset alanına girişini, bu “kuşaksal başkaldırı”yı nasıl anlamlandırabiliriz? Yazının devamında Adana’nın Gündoğan Mahallesi’nde yaptığım saha araştırması üzerinden Kürt toplumundaki çocukluk kategorisini ve çocukluk deneyimlerini analiz etmeye çalışacağım.

Kürt Toplumunda Çocukluk

Gündoğan Mahallesi, seksenli yılların sonundan itibaren çoğunluğu zorunlu göçle Adana’ya gelen Kürtlerin şehrin kıyısındaki boş arazilere gecekondular inşa etmeleriyle kuruldu. Göçle gelen insanların çoğu köylerindeyken Kürt hareketi içinde politize oldukları için şehre geldiklerinde de Kürt hareketini desteklemeye devam ettiler ve bu yüzden Gündoğan başından itibaren PKK’nin kurtarılmış bölgesi olarak kuruldu. Ancak, 90’lı yılların ortalarına kadar her teşebbüsünde bombalandığı için devletin karakol kurmadığı, polislin giremediği bir mahalle olan Gündoğan, bu tarihten sonra özellikle PKK’nin strateji değiştirmesi ve milislerinin kırsala çekilmesiyle bir dönüşüm geçirdi. Mahallenin merkezine kurulan karakol, radikal İslami örgütlerin kurduğu “okuma evleri”, ortaya çıkan çeteler ve büyük bir yaygınlık kazanan uyuşturucu, mahallenin görünümünü radikal bir biçimde değiştirdi. Şunu belirtmek gerekir ki çocuklar (ve gençler) tüm bu dönüşümlerin nesnelere ve öznelere çünkü uyuşturucu kullanan ve satan, çetelere giren, “okuma evleri”ne gidenler çoğunlukla çocuk. Ayrıca, 2000’li yılların başından itibaren mahalledeki Kürt direnişinin en mobilize ve radikal kesimini de yine çocuklar oluşturuyor. Bu da politik olanı yeniden düşünmemizi gerektiriyor. Çünkü politik çocuklar aynı zamanda mahalledeki çetelere girebiliyor, hırsızlık yapabiliyor ve “kriminal” olaylara karışabiliyor. Aynı şekilde, mahalledeki çeteler de politik eylemlere katılabiliyor ve polisle olan çatışmalarda çocukları koruyabiliyor. Bu, yaşanan savaş ve mücadeleyle birlikte Kürtlüğün herkes için politik bir kimliğe dönüştüğünü gösteriyor. Bu nedenle alışkın olduğumuz politik öznenin dışında çok farklı politik öznellikler ortaya çıkıyor. İnsanlar radikal İslamcı örgütlere girseler de, uyuşturucu kullansalar da, çetelere girseler de tüm mağduriyetlerini Kürtlüklerine bağladıkları için bir şekilde politik alanın içine girebiliyorlar ya da başka alanları politikleştirebiliyorlar. Bu bağlamda siyasi olanın değişimini gündelik hayatın politikleşmesi olarak okumak gerektiğini düşünüyorum.

Diğer taraftan Kürt çocuklarının politikleşmesi durumunu sadece bir çocuk/çocukluk meselesi olarak değil Kürt toplumunun geçirdiği dönüşüm üzerinden düşünmek gerekiyor. Çünkü çocukların mobilizasyonu politikleşmenin Kürt toplumunun tüm katmanlarına yayıldığını gösteriyor. Mülakat yaptığım çocukların çoğunun ailesi zorunlu göç mağduruydu. Bu çocuklar zorunlu göç sonrasında Adana’da doğdukları için göçü deneyimlememiş ancak zorunlu göç ve devlet şiddeti hikâyeleriyle büyümüşler. Kürt toplumunda çocukluk kategorisinin dönüşümü de bu durumla ilgili çünkü çocuklar ebeveynlerinin hikâyelerini kendi hikâyelerine ekleyerek, ailelerinin hafızalarını içselleştirerek kendileri için başka bir tarih ve hafıza üretiyorlar. Bu nedenle on bir

yaşındaki bir çocuk kendini anlatırken hiç yaşamadığı köyü ve hiç deneyimmediği göçü anlatıyor. Diğer bir deyişle, bu çocuğun tarihi yaşından çok daha eskiye gidiyor.

Şunu eklemek gerekir ki bu çocuklar zorunlu göç yaşamamış olsalar da göçün etkilerini yaşadılar. Onlar devlet şiddetinin şehirdeki yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanmayla birleştiği bir ortamın içine doğdular. Bu nedenle sadece kendilerine aktarılan şiddet hafızası değil, şehirdeki deneyimler de Kürt toplumunda çocukluk kategorisini yeniden biçimlendiriyor. Ailenin yetişkin üyeleri şehir yaşamına adaptasyonda sıkıntı yaşarken, okuma-yazma bilen, Türkçeyi daha iyi konuşan ve bu yüzden iş bulma şansı da daha fazla olan çocuklar aile ve daha genel olarak Kürt toplumu içindeki iktidar ilişkilerini yeniden biçimlendiriyor.

Kürt toplumunda çocukluk kategorisinin dönüşümünü tartışmak için tekrar Aries'e dönmek istiyorum. Aries, çocukluğun burjuva aile içinde oluşturulduğunu söylüyor. Alt sınıflar içinde bu tarz bir çocukluğun oluşmamasının iki nedeni vardır: (1) Yoksul ailelerde çocuk ölümü oranı çok yüksek olduğu için çocuk daimi bir varlık olarak görülmez. (2) Bu ailelerde çocuklar çok erken çalışmaya başladıkları için büyüklerin dünyasına çok erken girerler bu yüzden de fabrika ve karakol gibi kurumlara çok erken tanışır. Ancak yirminci yüzyıla birlikte, özellikle de ulus devletlerin kurulmasıyla, eğitim toplumların tüm katmanlarına yayılmış hatta zorunlu hale gelmiştir. Bu nedenle çocukluk kategorisi her toplumda aynı biçimde kurulmamış olsa da bu kategorinin özellikle yirminci yüzyılda burjuva ailenin ötesine geçtiği söylenebilir. Ancak Kürt toplumunda bu kategorinin geçirdiği dönüşümün farklı bir boyutu var: Kendilerini politik özneler olarak kuran, sokakları işgal eden ve ne devlet ne de Kürt hareketi tarafından kontrol edilebilen Kürt çocukları iktidar talep ediyor. Diğer bir deyişle, Kürt çocukları sadece çalışarak büyüklerin iktidarına katılmıyor, aynı zamanda politik öznellikler kurarak ve kendi politik alanlarını yaratarak büyüklerin iktidarını sınırılıyorlar. Bu nedenle, medyadaki çocukların büyükler tarafından kullanıldığı yönündeki yaygın kanının aksine, Kürt çocukları politik öznellikleriyle Kürt hareketinin söylem ve pratiklerini bile dönüştürebilecek bir siyaset üretiyorlar.

Kürt Çocuklarına göre Çocukluk

Ana akım medyada "taş atan çocukların" politik eylemleri bir oyun olarak gördükleri sık sık vurgulanıyor. Oysa çocuklar kendilerinin değil asıl büyüklerin siyaseti bir oyun olarak gördüğünü söylüyorlar. Çocuklara göre büyükler siyaseti kendileri kadar ciddiye almıyorlar çünkü onlar Newroz, konser, şenlik gibi "eğlenceli" etkinliklere katılırken "iş ciddi eylemlere geldiğinde ortalıkta görünmüyorlar". Çocuklar oyun da oynuyorlar ama en çok oynadıkları oyunun ismi "Apoculuk":

Halil:⁶ Biz mahallede Apoculuk oynuyoruz. Dört beş polis, dört beş kişi devrimci, öyle mahalle arasında "Bijî Serok Apo" diye bağırıyoruz. Öcalan diye bağırıyoruz. Polisler de bize saldırıyor.

H: Kim kazanıyor?

Halil: Kim kazanacak, Apocular. Polise kuş lastiği sıkıyoruz.

Murat:⁷ Böyle yapınca aslında kendi halkımızı vuruyoruz.

Halil: Ama öylesine ya, şaka.

M: Ha kafasına gelse. Kafası yarılrsa.

Halil: Biz dizlerine vuruyoruz.

M: O daha kötü eyleme gelince koşamaz.

Siyasetin hayatın her alanına sirayet ettiği bir ortamda oyunların konusunu bile polis ve Kürtler arasındaki mücadele oluşturuyor. Ayrıca bu oyunlar her zaman politik eylemlere dönüştüğü için de oyun ve gerçek arasındaki çizgi belirsizleşiyor:

⁶ Halil Adana'ya zorunlu göçle gelmiş Mardinli bir ailenin en küçük çocuğu. Halil 13 yaşında ve ailesinin kendisiyle birlikte on iki çocuğu var. İlköğretim okuluna gidiyor ve okula gitmediği zamanlarda mahallede simit satıyor.

⁷ Murat 14 yaşında ve ilköğretim okuluna gidiyor. Boş zamanlarında mahalledeki bir çay ocağında çalışıyor. Mardinli olan ailesi doksanların başında zorunlu göçle Adana'ya yerleşmiş.

Halil: Ya biz şimdiden mahalleyi alıştırıyoruz. Biz şimdi üç dört tane polis oluyor, üç dört tane de eylemci, ben eylemciyim, yanımda da iki tane çocuk var, mahallede bağırıyoruz, böyle faşistlerin mahallesine gidiyoruz. Mahalledeki kadınların hepsi de AKP'ci. Bir bağırdık, Erdoğan'ın piçleri yıldırılmaz bizleri, bize baktılar, bir kişi bağırma lan dedi, ben de sana ne lan faşist dedim. Kadın kafamı bozdu. Baktım şimdi, biz eylemdeyiz ya... Şimdi biz koşuyoruz, polislerle çatıştık, polisler de işte dedim ya bizden. Biz ara mahallelere girdik, faşistlerin mahallesindeki arabaların camını kırdık. Kadın bağırdı bize, kadını dövdük, kadın güm yere, sonra evinin camlarını kırdık kuş lastiğiyle.

Eğer oyunlar bile politik eylemlere dönüşüyorsa ve eğer büyükler politik olma iddiasındayken çocuklar tarafından oyun oynamakla suçlanıyorlarsa Kürt toplumunda çocukluğu nasıl anlayabiliriz? Murat'a onun için çocukluğun ne demek olduğunu sordum. Murat şöyle cevap verdi:

M: Sözümün geçtiği anda o zaman büyümüş olacam.

H: Peki sen mahallede mesela 20 yaşındaki biriyle kıyasladığında aranızda nasıl farklar var?

M: Onun büyük olması, onun fazla sorunlarının olmaması gibi.

H: Nasıl yani?

M: Mesela çocukların sorunu daha çok olur. Kimisi gider esrar içer, sigara içer, hırsızlık yapar, ama büyükler hiç olmazsa aileden destek alıyorlar.

H: Nasıl yani?

M: Nasıl diyeyim, mesela benim gibi bir çocuk sigara içiyor ama sigarası yok. Onun için gidiyor hırsızlık yapıyor. Ama büyüğün öyle bir sorunu yok. Parası oluyor, bir sorunu olmuyor.

H: Peki daha çok çocuklar mı hırsızlık yapıyor o zaman?

M: Evet.

H: Sen yaptın mı hiç?

M: Yaptım.

H: Ne aldın?

M: Bisiklet çaldık, şurada,

H: Ne yaptın o bisikleti?

M: Sattık. Altı milyon kazandık. Patlaktı bisikletin lastiği ucuza sattık.

H: Yani diyorsun çocukların daha çok sorunu var bir de sözleri geçmiyor.

M: Evet, mesela bunu partide de görüyoruz. Bir küçük bir şey deyince yok sallamıyorlar. Büyük söylese dinliyorlar hemen. Yani büyüdüğümde toplantılara katılırim, sözümün geçeceği yer, istediğimin olacağı yer. Çünkü kolay kolay geçmiyor çocukların sözü. Büyükler daha iyi bildiklerini sanıyorlar.

Murat için çocukluk büyüklerin dünyasında sesinin duyulmaması, sözünün geçmemesi ve çok fazla soruna sahip olması demek. Aynı soruyu Halil'e sordum:

Halil: Hayatını yaşamak, şimdi biz geziyorduk, baktım herkes yüzüyor havuzda, biz de girdik yüzdük. Şimdi çocuğuz ya biz, şimdi bir kişi bir şey yapıyor, biz de o oyuna katılıyoruz. Bir kişi diyor gel saklambaç oynayak, oynuyoruz. Bence çocukluk güzel bir şey. Çok zevkli. Çocuk olmak daha iyi. Büyük olunca başındaki dertler, yok elektrik parası, yok su parası. Yok şunun vergisi, yok eve masa alacan, başına bin bir çeşit dert açılıyor. Ama benimki tam çocukluk değil, yarı yarıya. Yarı çocukluk yarı siyaset. Bazen eğleniyoruz, gidiyoruz yüzüyoruz, mahallenin çocuklarıyla geziyoruz. Bazen de eylem mi var mahallenin çocuklarıyla yola çıkıyoruz. Yarı yarıya.

H: Çocukların siyasete katılması nasıl bir şey sence?

Halil: Çok güzel valla, bu yaşta öğreniyoruz neyin ne olduğunu, kimin çakal olduğunu.

H: Ne zaman tama geçeceksin.

Halil: İki sene-üç sene.

H: O zaman çocukluk bitecek mi?

Halil: Çocukluk da bir gün biter, bir gün de gençlik biter, bir gün de yaşlılık biter, ondan sonra da ömür biter.

H: İstiyor musun çocukluğun bitmesini?

Halil: İstiyorum ya bu ne ya. Cebime bak elli lira para yok.

Halil kendisini yarı-çocuk olarak tanımlıyor. O, büyüklerin özellikle ekonomik açıdan çok fazla sorumluluğu olduğunu, bu yüzden de çocukluğun büyük olmaktan daha iyi olduğunu söylüyor ancak Halil'in kendisi de çalışıp ailesinin geçimine katkıda bulunuyor. Hatta Halil'in ailesinde sadece çocuklar çalışıyor. Diğer yandan bizim alışık olduğumuz çocukluk, sadece ekonomik sorumluluğu olmamak değil, aynı zamanda bu tarz konulara kayıtsız olmaktır. Ancak Halil'in çocukluğa dair anlattığı şeylerin tamamı bir ailenin karşılaşılabileceği ekonomik sorunlarla ilgili.

Çocuklar yeri geldiğinde çocukluklarını da kullanıyorlar. Örneğin polisle çatışırken kuş lastiği adını verdikleri sapanları kullanıyorlar. Bu sapanları yapmak için de ağaç dallarından ve serum lastiğinden yararlanıyorlar. Ancak mahalledeki eczaneler, sapan yapmak için kullandıklarını bildiklerinden çocuklara serum lastiği satmak istemiyorlar.

Halil: Orada çok kuş lastiği yedim, sekiz-dokuz tane yedim. Hepsi de öyle bana bakıyorlardı, çekiyorlardı. Bir kaçtım, güm güm güm.

H: Polis mi kuş lastiği sıkıyor.

Murat: Kuş lastiği olmazsa bizi vuramazlar. Ama bizim taşlar yetişmiyor onlara, bizde kuş lastiği yok.

Halil: Bende var. Bir sıktım. Bir ara polisin kafasını yardım, araya koştum. Sivildi.

M: Eczaneden serum istiyoruz, vermiyorlar. Diyor siz kuş lastiği yapıyorsunuz.

Halil: Vermiyorlar mı, gel sana 250 tane alayım. Aksoy Eczanesi var ya işlek mahalleye girince tam sağ tarafta, orada veriyorlar.

M: Anayoldaki eczaneler de veriyorlar.

Halil: Oradakiler artık vermiyor, ben gittim vermiyor. Şimdi ben gittim ya kadın bana dedi ne yapacan, dedim köye gidecem. Dedi al. Ben on tane aldım.

M: Ben de dedim annem hasta, şey takacak, işte serum takacak, serum lastiği lazım, verdiler.

Murat en son cümleyi söylerken önüne baktı, ellerini kavuşturdu ve çok kısık bir sesle konuştu. Daha sonra gülmeye başladı bütün çocuklar.

Aslında çocuklar kendilerine yönelik olan egemen söylemden de etkileniyorlar. Onlar da siyasetin çocuklara değil daha çok büyüklere uygun bir alan olduğunu düşünüyorlar. Fakat onlar "küçük devrimciler" olarak "neyin ne olduğunu", kimin iyi kimin kötü olduğunu anlamak için giriyorlar siyasete.

M: Onlarla (öğretmenlerle) siyaset kavgalarına girdiğimiz oluyor mesela inkılap hocamız var, hiç bizimle siyaset kavgasına girmek istemiyor. Gerçekleri biliyor ama saklıyor. Mesela biz diyoruz mesela gençlerimiz bu kadar suçsuz yere cezaevine giriyor, susun falan diyor, diyor siz bilmiyorsunuz gerçekleri. Hoca bana dedi ben yirmi iki yıldır tarihin içindeyim, ben de dedim çok mu büyük bir şey ben de üç yıldır siyasetin içindeyim. Hoca sustu kaldı orada.

Murat için eğitim değil siyaset, bilmenin, öğrenmenin yolu. Siyasetle insanları ve hayatı tanıdığını düşünüyor. Murat ve diğer çocuklarla yaptığım mülakatlarda "siyasi olmayan" konuları da konuşmaya çalıştım, örneğin aileleriyle ilişkilerinin nasıl olduğunu. Ama bu sorularda çok sıkıldılar ve örneğin Halil bir süre sonra "hadi siyasete geçelim" dedi. Murat'la da ikinci bir görüşme yapmıştım, bu görüşmede daha çok ailesi ve işiyle ilgili konuştuk. Murat görüşmeden sonra "bu röportaj hiç güzel olmadı" dedi. Çocuklar için siyasi olan ve siyasette edindikleri deneyimler onları "bilen" kılıyor. Bu yüzden de Murat, siyasette üç yılda edindiği bilginin bir öğretmenin siyaset dışında yirmi yılda edindiği bilgiden daha değerli olduğunu düşünüyor. Eğer bir yetişkini bir çocuktan ayıran şeylerden biri deneyimleri ve deneyimlerinden gelen bilgisiyse, çocukların siyasete girişi ve siyasi bilgiye atfettikleri anlam çocuklar için bu büyüklük ve çocukluk ikiliğini kırıyor.

Diğer yandan bu çocuklar için çocukluk büyüklerden daha fazla soruna sahip olmak demek çünkü içinde yaşadıkları ortam onları çalmaya zorluyor. Ve çocukluk, sokakta yürütülen mücadelenin en önemli aktörlerinden olmalarına rağmen büyüklerin domine ettiği siyaset alanında seslerinin duyulmaması demek. Çocuklar büyüklerin kendilerini dinlemediklerini söylüyorlar çünkü “büyükler daha iyi bildiklerini zannediyorlar”. Onlara göre büyüklerin tek yaptığı şey onların siyasette aktif olmalarını engellemek. Ancak, saha araştırması sırasındaki gözlemlerime dayanarak şunu söyleyebilirim ki tüm bunlara rağmen çocuklar hareket içinde güç kazanıyorlar. Örneğin mahalledeki dernekte çocuk ve gençler karar alma mekanizmalarında etkinler. Ayrıca çocukların eylemlerde bulunuş biçimi de büyüklerin siyasetini etkiliyor. Çocuklar radikallikleriyle mahallede başka bir siyasetin yapılmasını engelliyorlar çünkü onların katıldığı hemen her eylem çatışmayla bitiyor. Büyüklerle çocuklar arasındaki bu gerilim siyasette bir ayrışmayı da getirebilir. Örneğin, bir basın açıklaması sırasında, büyükler polisle pazarlık ederken çocuklar radikal sloganlar atıyordu. Polis ancak slogan atılmazsa basın açıklamasına izin verebileceklerini söyledi. Büyükler çocukları susturmaya çalışıyordu. Sonra çocuklar bir araya gelip konuştular: Susmaya, böylece büyüklerin eylemlerini yapmalarına izin vermeye ve gece kendi eylemlerini yapmaya karar verdiler.

Devraldıkları hafıza, onlara uygulanan şiddet, dönüşmüş aile ilişkileri ve zor yaşam koşulları Kürt çocukları için farklı bir çocukluk kuruyor. Ancak çocuklar da bunu kullanarak, politik öznellikler üreterek kendilerini ezen mekanizmalara karşı mücadele ediyorlar. Gündoğan Mahallesi'nin çocukları Halil'in dediği gibi yarı-çocuk. Onlar da yetişkinler gibi geçmişin yükünü taşıyorlar, iktidar için mücadele veriyorlar.

Repertuar: Devralınmış Dil, Ortak Deneyimler

Daha önce de belirttiğim gibi mülakat yaptığım çocukların hemen hepsi zorunlu göç mağduru ailelerin çocuklarıydı. Yaşları 11 ila 16 arasında değişen bu çocukların çoğu göçten sonra Adana'da doğmuş. Dolayısıyla köydeki açık devlet şiddetini ve zorunlu göçü doğrudan deneyimlememiş olan bu çocuklar aile büyükleri tarafından anlatılan şiddet hikâyeleriyle büyümüşler. Murat ailesinin göç hikâyesini şöyle anlatıyor:

H: Sizinkiler ne zaman buraya, Adana'ya gelmişler?

M: Bizinkiler vallahi ben hatırlamıyorum ama onlar da Mardin'in Savur diye bir ilçesinde orada köyümüz kapandığı için geldiler buraya.

H: Kapandı derken?

M: Şey, jandarmalar kapattı, orada şey oldu, baskın yaptılar, bir tane bizim akrabamız öldü işte, şehit oldu orada. Şimdi ondan önce de amcamı gerillalara yardım ve yataklıktan onu yakalamışlardı, elektrik verdiler ona, ciğerleri artık iflas etti, orada öldü artık. *Biz de dayanamadık*. Bir de hatta benim bir yengem var, polisin biri üstüne çağırmış ona, ona pislikler yapmış, tecavüz falan ediyor. Çağırmışlar ama bir polis yani iyi olanlar da varmış, almış onu evini sormuş, işte sonra buraya gelmişler, artık buradayız. Köy yine açıldı, köye gidenler oldu.

Anlatısından da anlaşıldığı gibi Murat ailesinin zorunlu göçe maruz kalışına tanık olmamış ama bu hikâyeleri kendisi deneyimlemiş gibi anlatıyor. Sadece verdiği ayrıntılı bilgi, açık ve akıcı anlatımı değil, belki daha da önemlisi kullandığı gramer duyulan hikâyeyi bir tanıklığa dönüştürüyor. Türkçedeki “mış” eki genellikle anlatıcının kişisel olarak deneyimlemediği ama duyduğu olayları anlatmak için kullanılır. Fakat “dı”, anlatıcı tarafından deneyimlenmiş olayları ifade eder. Murat deneyimlemediği olayları anlatırken “dı” ekini kullanırken sadece tecavüz gibi konuşulması daha zor olan bir olayı anlatırken “mış” ekini kullanıyor. “Dı”nın kullanımı duyularak içselleştirilmiş hikâyeleri ifade ediyor ve bunları tanıklığa dönüştürüyor. Murat'ın anlatısındaki diğer bir önemli nokta da “biz” kelimesini kullanışı. “Biz de dayanamadık” derken kendisinin henüz doğmadığı bir dönemi anlatıyor.

Şiddet hikâyeleri özel ve kamusal alanda dolaşıma girerek anonim deneyimlere dönüşüyor. Bu durumu özellikle Eren adındaki on bir yaşındaki bir çocukla yaptığım mülakat sırasında fark ettim. Nasıl bir ortamın çocukları politikleştirdiğini ve mobilize ettiğini anlayabilmek için Kürt hareketi

içinde mobilize olmamış bir çocukla da mülakat yapmak istedim. Bu sayede bir karşılaştırma yapabilecektim. Eren'i ve ailesini kişisel olarak tanıyordum ve onun "taş atan çocuklar"dan biri olmadığını düşünüyordum. Fakat mülakat sırasında Eren eylemlere katıldığını söyledi ve bu eylemlerle ilgili ayrıntılı bilgiler verdi.

E: Biz böyle mahallede tarla var bizim burada biz oraya gidiyorduk ateş yakıyorduk, slogan atıyorduk, biz kaçıyorduk. Mahallede eylemler yapıyoruz halkımızın özgürlüğü için. Bir gün yapmıştık işte tamam mı polis gelmişti, arkamızdan gelmişlerdi, biz taş attık, kaçtık. Hemen aralara girdik. Bizi kimse zorlamıyor yani. Gidiyor üç-dört tane lastiği üst üste koyuyoruz, yakıyoruz, polis geliyor. Taş atıyoruz polislere. Polisler bizi yakaladı mı çok pis dövüyor. O anda da orada polisler vardı, biz slogan attık, yavaş yavaş polisler bize doğru gelmeye başladılar. Biz elimize hemen taş aldık işte attık polislere. Polisler yavaş yavaş geliyorlardı. Ara sokaklara kaçtık. Eylemleri halkımın özgürlüğü için yapıyoruz.

Eren, mülakattan sonra anlattığı hikâyelerin uydurma olduğunu söyledi. Benim bir arkadaşımın yaptığı bir konuşmaya kulak misafiri olan Eren, o dönem DTP'ye yapılan operasyonlardan dolayı saha araştırmasını tamamlayamadığını duymuş. Ve bu yüzden bana yardım etmek için yalan söylemiş. Ama ilginç bir şekilde Eren'in anlattığı uydurma hikâyeler diğer çocuklardan duyduğum hikâyelere çok benziyordu. Nasıl oluyor da bu deneyimlenmemiş deneyimler, uydurma devlet şiddeti ve direniş hikâyeleri bu kadar ayrıntılı, tutarlı ve akıcı bir şekilde anlatılabiliyor? Başka bir soru da şiddet hikâyelerinin tartışıldığı teorik çerçeveden sorulabilir. Şiddet ve travma literatürü genellikle şiddet hikâyelerinin dile getirilemediğini çünkü anlatma eyleminin kendisinin dilin, bedeninin ve kişinin bütünlüğünü parçaladığını vurguluyor (Scary, 1985). Ancak mülakat yaptığım kişilerin deneyimledikleri ve/veya kendilerine aktarılan hikâyeleri çok akıcı ve tutarlı bir şekilde anlatmaları bu hikâyelerin birçok kez anlatıldığına işaret ediyor. Tüm bunlar hafıza, şiddet, travma ve anlatma eylemi arasındaki ilişkiyi yeniden kavramsallaştırmamız gerektiğini gösteriyor. Bellek çalışmalarında travmaya genellikle bireysel ve psikolojik bir perspektiften yaklaşıyor. Bu literatür bireyi merkeze aldığı ve travmanın konuşulamamasına odaklandığı için de siyasi ve toplumsal olanı tamamen siliyor (Radstone, 2008: 36) ve siyasetin tam da travmayla baş etmekle ilgili bir şey olduğunu unutuyor. Bu yüzden, çocukların anlattığı hikâyeler travma ve hafıza ile ilişkilendirilerek değil anlatma eylemi ve cemaat arasındaki ilişkiyle anlaşılabilir. Hikâyelerin gücü tekrarın kendisinden, tekrar tekrar anlatmaktan ve dinlemekten geliyor (Üstündağ, 2005). Aynı zamanda, bu şiddet anlatıları ve deneyimleri çocuklar arasında herhangi bir kişinin yararlanabileceği, ayrıntılandırabileceği ve performe edebileceği kolektif bir repertuara dönüşüyor. Bu bağlamda, siyaset, mücadele ve kuşaklar arasındaki etkileşim ve aktarım (post-bellek) çocuklara bir anlatma olanağı sunuyor. Bu yüzden de travma özneleri parçalamıyor, tam tersine kuruyor. Ayrıca, hikâyelerin mütemadiyen dolaşımıyla oluşturulan bu repertuar çocukların Kürtlükten ve Kürt olmaktan ne anladıklarını da belirliyor. Tüm mağduriyetlerini Kürtlüklerine bağlayan çocuklar sürekli şiddet hikâyeleri anlatarak Kürtlüğü adaletsizliğin ve şiddetin ifade edilebildiği bir düğüm noktasına dönüştürüyorlar.

H: Kürt olmak ne demek senin için?

Murat: Haklarını vermemek.

Mülakatlar sırasında karşılaştığım bazı durumlar da yine bireyler ve anlatılar arasındaki ilişkiselliği düşünmeme yol açtı. Mülakatların çoğunu kalabalık ortamlarda yapmak zorunda kaldım. Bu yüzden mülakat sırasında yanımda mülakat yaptığım kişinin arkadaşları da bulunuyordu. Onlar mülakat sırasında sık sık müdahale edip kendi hikâyelerini anlatmaya başladılar. İlk zamanlarda onların müdahalelerini engellemeye çalıştım ama daha sonra herkesin aslında benzer hikâyeler ya da kolektif bir hikâye anlattığını fark ettim. Mülakat yaptığım kişinin hikâyesi bir izleğe dönüşüyordu ve onun hayat çizgisine herkes kendi hikâyesini ekliyordu. Örneğin, anlatıcı köyünün yakılmasını anlattığında herkes kendi köyünün nasıl yakıldığını anlattı. Ya da anlatıcı polisin evlerini bastığını anlattığında herkes evlerinin nasıl polis tarafından basıldığını anlattı. Ayrıca, diğerlerinin tanıklıkları anlatıcıya başka hikâyeler hatırlattı. Bu nedenle farklı kişiler tarafından anlatılan farklı tanıklıklar aslında tekrar tekrar anlatılarak tekil bir hikâyenin ve kolektif bir repertuarın kurulmasına yol açıyor. Bu repertuar öznelere kişisel olarak anlatamayacakları deneyimleri anlatabilmeleri için hazır bir dil sunuyor. Diğer bir deyişle, kolektif deneyimlerin ve

anlatıların oluşturduğu bu dil gündelik pratiklerin ve Kürtlerin mücadele tarihinin anlamlandırılması için çocuklara bir olanak sunuyor. Örneğin, bir çocuğa ailesinin neden Adana'ya göç ettiğini sordum. Çocuk hatırlamadığını söyledi. Mülakat sırasında diğer çocuklar müdahale ettiler ve kendi ailelerinin göç hikâyelerini anlattılar. Ardından çocuklardan biri mülakat yaptığım kişiye neden göç ettiklerini sormadığımı söyledi. Ardından mülakat yaptığım çocuk "sormuştunuz, hatırlamadım. Sanki babam böyle demişti" diyerek diğerlerinkine çok benzer bir hikâyeye anlatmaya başladı.

Antropolog Charles Piot Afrika toplumları üzerine yaptığı bir araştırmada, bireylerin kendilerini oluşturan sosyal kontekstten ve cemaat içindeki ilişkilerinden bağımsız düşünemeyeceğini söylüyor (Piot, 1997: 17). Piot'a göre bu toplumdaki bireyler toplumsal ilişkileri üzerinden tanımlanıyor hatta bu ilişkiler tarafından kuruluyor. Bu nedenle "insanların ilişkileri yoktur, insanlar ilişkidir" diyor (a.g.e.). Piot bize akışkan, yayılmış ve diğer öznelerle ilişkisi içinde geçirgen ve çoğul olan bir özne tarif ediyor. Öznenin bu şekilde bir kavramsallaştırılması Kürt çocuklarının politik öznelliklerini anlamamıza yardımcı olabilir. Çünkü ilişkisel öznelerin kurulmasını sağlayan ve çocukluğun nasıl deneyimlendiğini ve deneyimleneceğini belirleyen şey ortak bir tarihin ve deneyimlerin sürekli olarak hatırlanması ve anlatılmasıdır.

Şüphesiz şiddet hikâyelerinin sürekli olarak anlatılması şehir hayatındaki deneyimlerle ilgili. Zorunlu göç mağdurları açık bir devlet şiddetine maruz kaldılar. Ancak şehre göç ettiklerinde bu şiddet bitmedi ve farklı görünüm aldı, hatta yoksulluk ve dışlanma gibi farklı şiddet formlarıyla birleşti. Köydeki şiddetle ilgili anlatılan hikâyeler çocuklara bugün şehirde yaşanan sıkıntıları anlatmak için bir zemin sunuyor. Diğer bir deyişle, geçmiş bugünde bir iz olmak yerine bugün geçmişte bir iz haline geliyor. Çünkü bugün şehirde yaşanan yoksulluk ve dışlanma gibi daha örtük şiddet biçimleri geçmişteki açık devlet şiddetine oranla daha zor dile geliyor. Geçmişe ait şiddet hikâyeleri çocukların bugün yaşanan sıkıntıları anlamlandırmalarına, şehirdeki ayrımcılığa bir isim koymalarına yardım ediyor.

Diğer yandan dolaşan hikâyeler bir kolektivite içindeki özneleri güçlendiren bir bilgi biçimini de ifade ediyor. Deneyimler ve anlatma eylemiyle oluşturulan bilgi Kürtlerin ezilmişliğine ve devletin zalimliğine işaret ediyor; fakat Kürtlerin yaşadığı kayıp ve mağduriyet yas yerine öfke ile ifade ediliyor. Çocuklara göre, devlet ne kadar şiddet uygularsa uygulasin bu ancak onların öfkelerini arttıracaktır. Çocukların eylemlere katılmalarını sağlayan şey de yine bu bilgi.

Kuto:⁸ İşte ben iki üç sene önce DTP'yi kötülüyordum ama dedem öldü, babam şeyi anlattı, köyü falan nasıl yaktıklarını anlattı, amcamın meselesini anlattı. Ben de iki üç senedir tam öyle şey oldum.

Yukarıdaki anlatıdan anlaşılacağı gibi şiddete tanıklık ederek ya da başkalarının tanıklıklarını içselleştirerek oluşturulan bilgi çocukları mobilize ediyor. Bahsettiğim repertuar sadece köydeki şiddet hikâyelerini değil bugünün önemli politik gelişmelerini de kapsıyor. Çocuklar televizyon ve internet üzerinden Kürt meselesiyle ilgili tartışmaları yakından takip ediyorlar. Örneğin, Hakkâri'de bir eylemde bir çocuk yaralanmıştı. Ertesi gün de Adana'da DTP, operasyonları protesto etmek için bir eylem düzenledi. Bu eylem başlamadan önce çocuklardan biri bir internet kafeden çıktı ve "Hakkâri'deki çocuk şehit oldu" dedi. O sırada eylem başlamak üzereydi ve bu haber anında yayıldı herkese. Dahası çocukların kendileri bu haberin onları daha çok öfkeliendirmesi gerektiğini söylüyorlardı, bu sayede "daha çok çatışacaklardı polisle". Mülakat yaptığım çocukların hepsi ilköğretime gidiyordu. Çocuklar okulda öğretmenlerin sürekli olarak kendilerini şiddet ve ikna yollarıyla etkilemeye çalıştıklarını söylediler. Kürt meselesine dair önemli politik gelişmeleri medya üzerinden yakından takip eden çocuklar okulda da öğretmenleriyle sürekli bu konuyu tartışıyorlar.

Murat: Demokrasi var diyor hocam ne demokrasisi diyorum, dedi nasıl yok söyle. Dedim Ahmet Türk mesela mecliste Kürtçe konuştu neden yasaklandı. Dedi ki o meclis,

⁸ Kuto zorunlu göçle Adana'ya gelmiş Batmanlı bir ailenin çocuğu. Kuto 16 yaşında ve bir ilköğretim okuluna gidiyor ve aynı zamanda mahalledeki bir berberde çalışıyor.

Türkiye'nin anadili Türkçe. Dedim neden Başbakan konuşuyor dedi o bir kanal açılışı için. Dedim peki niye İngilizce konuşuyorlar, Fransızca konuşuyorlar yasak değil de Kürtçe yasak. Hoca artık sustu. Hoca neredeyse bizim tarafa geçiyordu. Bir hoca var, ona siz Kürt müsünüz diyoruz evet diyor ama sanki Türk kanı akıyor, Türk gibi hissediyorum kendimi diyor. Mesela dedik ya Kürtçe konuşmaya izin vermiyorlar, Türkçe dersindeydik, ben o konuyu açtım. Hocaya dedim niye Ahmet Türk Kürtçe konuştu hemen yayını kestiler, bana dedi ki orası meclis dedi orada Türkçe konuşulur, ben dedim Obama da İngilizce konuştu, her dili konuşuyorlar. Sus dedi, ben dedim peki niye Ahmet Kaya'yı sürgün ettiler? Ben dedim Kürtçe şarkı çıkaracam dediği için sürgün ettiler adamı, işte Kürtleri eziyorsunuz hocam dedim. Her şeyde sus diyor, susmayınca da geliyor vuruyor. Artık Edî bese.

Halil: Böyle biz sınıfta Kürtçe konuşuyoruz arkadaşlarımızla, hocalar da diyor neden Kürtçe konuşuyorsunuz. Diyoruz biz Kürt isek Kürtçe konuşuruz. Siz de Türk iseniz Türkçe konuşursunuz. Siz kendi ağzınızla diyorsunuz Türkiye'de demokrasi var, demokrasi varsa konuşma hakkımız yok mu.

Kuto: Biz mesela hep sınıfta slogan atıyoruz böyle, dışarıda da atarız da kameralar var. Yüz kişi, hep böyle Kürdüz ya hep yüz kişi toplanıyoruz, böyle bağıyoruz. Kameralar var diye dışarıda bağırıyoruz ama sınıfta sıralara vuruyoruz, "terörist değiliz, PKK'liyiz".

H: Sizin hiç düzgün bir öğretmeniniz yok mu?

K: Yok, bizim hepsi pis.

M: Bir öğretmen varmış çok iyiymiş ama ben görmedim ama diyorlar çok iyi.

K: Mesela geçen gün bir hocanın ceketini çaldı bizi çağırdı, okulun zaten en pisleri biziz, iki-üç tane daha arkadaşımız var, hep aynı sınıfa düşmüşüz, bizi çağırdı, dedi eğer ceketimi getirmezseniz okuldan attıracağım dedi. Bir tane DTP'li kız var, o da herhalde DTP'li ailece, hocanın çantasını tuttu, hoca kızı dövdü, kız da hocayı dövdü. Baktım hoca ağlıyor, biz de slogan attık, "hırsız değiliz öğrenciyiz". Kapıdan çıkarken tekme attım bir tane yere düştü, görmedi bizi, herkes dağıldı. Ben onun yanında bağıyorum yani ben Apocuyum diyorum, bana diyor seni okuldan attırırım diyor, hiçbir şey de yapamıyor.

Tüm bu alıntılar okulun öğretmenler ve öğrenciler için bir mücadele alanına dönüştüğünü gösteriyor. Bu çocukların okuldaki varlıkları, yaptıkları tartışmalar, politik motivasyonları bir devlet kurumu olarak okulun sadece mekânsal örgütlenmesini değil aynı zamanda okulun ya da eğitimin kendisini dayandırdığı temelleri de yıkıyor. Mülakat yaptığım çocuklardan sadece biri ilköğretimden sonra eğitime devam edeceğini söyledi. O da okumak istemesinin nedeni olarak avukat olmak istediğini çünkü Kürtlerin sürekli tutuklandıkları için avukata ihtiyaçları olduğunu söyledi. Diğer çocuklar zorunlu olan ilköğretimi bitirdikten sonra okulu bırakacaklarını söylediler. Bu nedenle, bu çocuklar ya eğitimi tamamen reddediyorlar ya da okulda alacakları eğitimi Kürt hareketine destek vermek için kullanacaklarını düşündükleri için devam etmek istiyorlar.

Şiddet ve Özgürlük

Şiddet mahalledeki tüm sosyal ilişkilerin kurucu bir ögesi. Her şey, bedenler de dâhil olmak üzere şiddetle anlamlandırılıyor ve şiddet bir yaşam biçimi haline geliyor. Şiddet dili de çocukların sahip olduğu tek dil. Bütün çocukların anlatıları şiddet hikâyeleriyle başlayıp şiddet hikâyeleriyle bitiyor. Böylece şiddet anlatıların temel izleği haline geliyor. Paul Ricoeur'e göre olay olan şey değildir, anlatılabilen şeydir (Aktaran, Feldman, 1991: 15). Bahsettiğim kontekste de şiddet neyin anlatılabileceğini ve neyin anlatılmaya değer olmadığını belirlediği için anlatıların yapılarını da kuruyor. Mülakatlarda ilk sorularından biri kişinin nereli olduğu ve neden göç ettiklerine ilişkindi. Köy, devletin şiddet uyguladığı mekân olarak anlamlandırıldığı ve hatırlandığı için de köye ve göçe dair anlatılan her şey devlet şiddetiyle ilgili oluyor:

Berivan:⁹ Çok bir şey hatırlamıyorum ama sadece annemle babamı dövdüklerini hatırlıyorum evin içinde. Evin her yerini didik didik aradılar, buldukları kitapları, kasetleri, her şeyi götürdüler. Buldukları o kitapların hepsini göz önünde yaktılar. Şey, mesela bizim resimlerimiz vardı, albümümüz, resimleri, dağdan gelen resimlerin hepsini yaktılar. Çok kötü şeyler oldu. Siviller vardı ve o zamankiler çok vahşiydi. Eve girişleri hiç belli değildi. Tekme tokat, kapıları kırıyorlardı. Ve annemleri dövdükleri an bile şu an aklıma geliyor. Annemin saçını yoldular, babamı dövdüler. Çok zoruma gitti. Ablamı dışarıya kadar böyle sürüklediler. Ben hatırlıyorum. Bir akşam cezaevinde kaldılar. Orada çok işkence gördü ablalarım, abilerim.

Kuto: Dedemgilin köyünü bombalamışlar, füze atmışlar. İki sene önce biz şeye gittik, o olay da üç-dört sene önce oldu. İşte dedem de geçen şeyde öldü, bir sene falan oldu, şeyde, askerler mayın döşemişler, şey gerillaları vurmak için, işte oradan yolcu minibüsü geçerken de dedem de içindeydi, hatta bir tane akrabamız vardı, o işte dört kişi öldü orada. İşte şeye benim küçük amcam şimdi yaşasaydı otuz yıl falan oldu, kuyuya atmışlar onu. Evlerini basmışlar dedemgilin, askerler, şey yataklık yapmışlar, dağdakilere yemek falan vermişler, gelmişler başmışlar, işte amcam da kuyuda oynarken gelip iteklemişler, çitlere takılmış, ayağı çitlere takılmış kuyunun içine düşmüş.

Ancak sadece köy anlatıları değil, karakolda, okulda, evde ve sokakta deneyimlenen şiddetten dolayı kent mekânı da bir şiddet diliyle anlatılıyor. Fakat köydeki (geçmişteki) şiddetin anlatımıyla şehirdeki (bugünkü) şiddetin anlatımı birbirinden çok farklı. Çocuklar kendileri deneyimlememiş olsa da geçmişte yaşanan köy yakmalarını, işkenceyi, ölümü, sahip olunan her şeyin yitirilişini, tutarlı ve acı bir şekilde anlatırken bir mağduriyet dili kullanıyorlar. Bu hikâyelerde Kürtler şiddetin nesnesi, devlet de şiddetin öznesi olarak beliriyor. Daha önce de belirttiğim gibi bu hikâyelerin tekrar tekrar ve hep aynı şekilde anlatılmasının nedeni bu açık devlet şiddetinin çocukların bugünkü siyasetinin meşru zeminini hazırlıyor olmasıdır. Diğer yandan çocukların kent yaşamındaki deneyimleri köydeki deneyimlerinden çok farklı olmasa da bugünün sıkıntıları çok daha zor dile geliyor. Çocukların elinde geçmişteki devlet baskısını anlatmak için hazır bir dil, kolektif olarak hazırlanmış, devralınmış hikâyeler yani bir repertuar var. Fakat bugünün sıkıntılarını anlatmak için ellerinde böyle bir repertuar, bir hazır dil ya da anlatı yok; kendi dillerini ve hikâyelerini oluşturmak zorundalar. Bu nedenle, bugüne dair şeyler ya parçalı bir şekilde anlatılıyor ya da anlatılamıyor. Ayrıca çocuklar anlatılarında kendilerini şiddetin hem nesnesi hem de öznesi olarak kuruyorlar. Dolayısıyla kullandıkları dil bir mağduriyet dili değil tersine adaletsizliğe karşı bir direniş dili. Fakat bu adaletsizlik bugüne değil geçmişe işaret ediyor. Diğer bir deyişle, çocuklar mücadelelerinin; ebeveynlerinin ya da genel olarak Kürtlerin geçmişte yaşadıkları adaletsizliklere karşı olduğunu söylüyorlar.

Kürt hareketi içinde mobilize olmuş çocuklar mahallede çeşitli eylemler düzenliyorlar. Geçmişten farklı olarak bugün daha çok gençler ve çocuklar siyasette aktif olduğu için polis de daha çok bu gruplara odaklanmış durumda. Bu nedenle rutin polis şiddetine maruz kalıyorlar.

Berivan: Eylemlerde sürekli evlere baskın yapıyorlar... Çok kötü aşağılıyorlardı. Kullandıkları kelimeler, küfürler, ağza alınmayacak küfürler ediyorlardı bize resmen. Sanki orada kimsesiz yani sahipsiz gibi bir şeydik. Hani arkamızda DTP partisinin olmadığını düşünsek tabii, sahipsiz gibi bir şeydik... Siviller, bizi okuldan aldılar, elimizde kelepçeler falan gittik, sorgumuzda sorulan şu: seni kim kurtaracakmış, parti mi? Sorulan soru bu sadece söylediler. Sen partiye mi gidiyorsun dediler, zaten bir şey demeye, yani evet bile diyemiyorsun, cevap hakkı vermediler bize, izin vermediler, biraz da dövdüler tabii. Alıştık artık dövmelerine vallahi ya gerçekten.

Çocukların çoğu okul ve karakol gibi devlet kurumlarında kendilerini nasıl sahipsiz hissettiklerini anlattılar. Buna karşılık DTP onlara aidiyet ve koruma hissi veren bir kurum olarak beliriyor.

⁹ Berivan mülakat yaptığım çocuklar içinde Adana'da doğmamış tek çocuk. Berivan'ın ailesi Mardinli. Berivan sekiz yaşındayken ailesi köydeki asker baskısından dolayı Adana'ya göç etmiş. İlköğretim okuluna gidiyor ve aynı zamanda bir kuaförde çalışıyor.

Tartışmalarda ya da kavgalarda Türk çocukları Kürt çocuklarını polise şikâyet etmekle tehdit ederken Kürt çocukları Türk çocuklarını DTP'ye şikâyet etmekle tehdit ediyor. Gözaltı ve tutukluluk çocukların temel deneyimleri haline geldiği için polisin rutin şiddeti çocuklarla devlet arasında bir antagonizm yaratıyor. Mahalle dışındaki "ötekilerle" karşılaşmaları şiddetle biçimlendiği için bana bir araştırmacı olarak anlatmaya değer gördükleri hikâyeler de genellikle şiddet hikâyeleri oluyordu.

Erhan: Örneğin bir gün ben eyleme katılmamıştım ama yakalandım, öyle soru sormadan hemen üstüme saldırdılar.

H: Kaç yaşındaydın o zaman?

E: Sekiz yaşındaydım. Sekiz yaşındayken bile hiç soru sormadan aldılar, iki gün nezarete kaldım. Ondan sonra sekiz yaşında olmama rağmen nezarete attılar. Zoruma gitti, ondan sonra dört ay da 12 yaşındayken kaldım. Dört ay hapiste kaldım.

H: O iki gün nezarete kaldığın zaman, o günleri hatırlıyor musun?

E: İki gün nezarete kalmam ne bileyim zamanın geçmemesi, bilip bilmeden, insanın zoruna gitmesi, o derece. Çok zoruma gitti yani iki gün, iki gün yani yarım saat olsa bile haklıysan tutuklamaları, o zoruma gitti işte.

H: Peki ondan sonra katıldın mı eylemlere, o iki günden sonra?

E: Bırakmadım katıldım yine, yani benim zoruma gittiği için hepsine de katıldım.

H: Peki on iki yaşında girmiştin, o zaman nasıl bir şey oldu?

E: O zaman duruşma falan yaptık, mahkemeye çıktık, avukatımız vardı, bir avukat, avukat konuştu, yani delil olmadan beni hapse attılar. İşte mahkemeye sürdüler, mahkemeye bilerek uzattılar, bir gün uzattılar, maksat ki Kürdüm ya, ya sordular zaten Kürt müsün, Kürdüm dedim yani kendimi şey yapmam.

H: Peki dört ay kalmıştın değil mi orada, o nasıl geçti?

E: Zaman geçmiyor yani, hakkımızı tam savunamıyorduk, daha çok hırslanıyorduk, daha çok hırslanıyorduk, onlara karşı beni burada tutmaları, benim o yaşında hapse bile atılmamam lazım, öyle bir yasa yok, yani düşünebiliyor musun zaten delil yok bir de on sekiz yaşına kadar oy kullanamıyorsun, kullanamıyorsa demek ki akli almıyor, akli almıyorsa beni de hapse atmanıza hakkınız yok. Oy kullanmıyorsam beni hapse atmalarına hakları yok, hapse atıyorlarsa o zaman ben de oy kullanayım. Yani o zaman ben de oy kullanayım. O zaman ben de oy kullanayım ki ben aklım alıyor hapsi ama ben aklım almıyor oy kullanmayı. [Hapisten] ilk çıktığımda zamanın hemen geçmesi, yok ne bileyim istediğin yeri gezebilmesi, içeride kalması ayrı ama dışarıda rahat rahat gezmesi ayrı.

Mahalledeki politik şiddet bununla sınırlı değil: Polis düzenli olarak evlere operasyonlar düzenliyor. Aslında mahallede konuştuğum çocukların hemen hepsi politik meseleler kadar hırsızlık ve kavga nedeniyle en az bir kere gözaltına alınmış ya da tutuklanmış.

Okul da çocukların şiddete maruz kaldığı mekânlardan biri. Çocukların hepsi politik düşünceleri ve pratikleri nedeniyle öğretmenler tarafından dövüldüklerini anlattılar. Dahası, defterlerine yazdıkları sloganlar, öğretmenleriyle yaptıkları siyasi tartışmalar ve Türk ve Kürt öğrenciler arasındaki tartışma ve kavgalar nedeniyle Kürt çocukları gözaltına alınıyor hatta tutuklanıyor. Sivil ve resmî polisler günün her saati mahallenin ana sokaklarında dolaşip keyfi olarak çocukları durdurup kimlik soruyorlar.

Erhan: Polisler ne bileyim durduk yerde kimlik sorma, mesela sana siyasetten yattın mı diye soruyor, bilmem neden yattın mı, çocukları kandırıyorlar, sizi kandırıyorlar değil mi diyorlar. Size para veriyorlar yapmanız için değil mi diyorlar halbuki hepsi yalan ki yani bahane uyduruyorlar, para veriyorlar bilmem ne veriyorlar. Diyor ki mesela mahkemeye çıkıyor çocuk ben para için yaptım diyor halbuki yalan polis baskısı. Hepsini de baskı bir uydurma mesela diyor ki senin diyor arkadaşını da yakaladım, çok iyi biliyorum bunu, hemen zarf atıyorlar, senin arkadaşını yakaladım, senin ismini verdi diyor, ben diyorum arkadaşımı getirin öyle konuşalım diyorum, gelsin diyorum eğer yakaladıysanız.

Mahalledeki şiddet sadece okulda, karakolda ve sokakta değil ya da şiddetin uygulayıcıları da sadece polis ve devletin diğer temsilcileri değil. Şiddet mahallede hayatın her alanına yayılmış durumda. Şiddet aynı zamanda ailevi ilişkilerin de kurucu bir ögesi.

Zorunlu göçe maruz kalmış ailelerin çocukları yerinden edilmişliğin kentteki diğer şiddet biçimleriyle katlandığı bir ortama doğarken ebeveynler de kendilerini kent yaşamına adapte etmekte zorlandıkları için kentte ikinci bir yenilgi yaşıyorlar. Saha araştırması sırasında, zorunlu göçle gelmiş çoğu ailede babaların çalışmadığını, çocukların ailelerin geçimini sağladığını gözlemledim. Babaların çalışmamasının nedeni köydeyken belli bir statüleri varken kentte nitelsiz işçilere dönüşmeleri. Onların iş olanakları da çok sınırlı: ya inşaat işinde yaşıyorlar, ya pazarlarda sebze ve meyve satıyorlar ya da seyyar satıcılık yapıyorlar. Çoğu baba da bu tarz işlerin onurlarını incittiğini düşündüğü için çalışmak istemiyor. Ancak çocuklar berber, mobilyacı ve terzilerde çıraklık yapabildikleri için daha çok iş olanağına sahipler. Ayrıca çocuklar okula gittikleri için Türkçeyi ailelerinden daha iyi biliyorlar ve fatura ödeme, belediye veya valiliğin dağıttığı yardımları almak için gerekli evrakları hazırlama gibi aileleri için önemli bürokratik işleri üstleniyorlar. Bazı ebeveynler hiç Türkçe bilmediği için onları hastaneye çocukları götürüyor. Tüm bunlar da çocukları aile ilişkileri içinde güçlü bir konuma getiriyor. Dahası çocuklar kendilerini ailelerinden daha politik gördükleri için ve gerçekten de siyasette daha aktif oldukları için de aile içinde bizim alışık olmadığımız bir ilişki biçimi doğuyor. Çocuklar ailelerinin devletin şiddeti nedeniyle sindirildiklerini ve sessizleştirildiklerini düşünüyorlar. Ancak çocuklar medya, özellikle de internet yoluyla devletin Kürtleri ezdiği bilgisini paylaşıyorlar. Onlara göre, ebeveynlerinden farklı olarak bu ezilme bilgisi devlete karşı öfkeye yol açıyor. Bununla birlikte, aile içindeki statülerini ve iktidarlarını kaybeden babalar kendi otoritelerini tekrar kurmak için çocuklarına daha fazla şiddet uyguluyorlar. Konuştuğum çocuklardan çoğu babalarından çok fazla dayak yediklerini anlattılar.

Murat: Benim babam bir vurdu mu, koltukta zıplıyordu vuruyordu, zıplıyordu vuruyordu. Kilolu bir de kalıplı. Midemin boşluğuna vuruyordu, ağrıyor mu diyordu, ben ağrıyor deyince daha çok vuruyordu. Diyordu neren ağrıyor neren, diyorum buram sonra lap lap vuruyor (gülüyor).

Ancak, çocukların kendisi de şiddetin uygulayıcılarına dönüşüyorlar. Onlar da kendilerine yöneltilen şiddete karşılık olarak öğretmenlerine, polislere, hatta ailelerine karşı şiddet uyguluyorlar. Böylelikle, şiddet çocukların deneyimlerinin temel belirleyeni ve bu yüzden de anlatılarının temel yapısı oluyor. Aslında, ilginç bir şekilde, çocuklar neden şiddetin öznesi olduklarına dair rasyonel açıklamalar yapıyorlar: Şiddet daha çok şiddetten kaçmanın tek yolu onlar için.

Erhan: Polis ne yapacak, tepkini koymazsan, onları gözünde büyütürsen, onlar senin üstüne çökmeye başlar. Tepkini koydun mu onlar sana bir şey yapamaz. Tepkisini göstermedin mi polis dövüyor, gelip kapına dövüyor, tepkini gösterdin mi biliyor ki korkmuyorsun, bir şey yapamaz. Korkmuyorsan bir şey yapamaz. O küfür etti mi sen de ardından küfür edecen yani. Ama sen korktuğun zaman senin daha çok üstüne geliyorlar. Daha çok şey yapıyorlar. Şaşıyorlar polisler de, şaşıyorlar, bu yaşta nasıl bize bağırıp çağırıyorlar. Ne bileyim yani nasıl bizim üstümüze üstümüze gelebiliyorlar yani şaşıyorlar polisler. Şaşırmalar da oluyor korkular da oluyor. Yani bu yaşta bize bunu yapıyorsa gelecekte ne yapacak acaba. Zaten en çok çocuklardan korkuyorlar. Polisin, benim ilk girdiğimde, okulun önünde zaten bizim akrabamızın birine polis vurdu, polislerle bile kavga ettik, onlardan korkumuz yok yani. Yani birimize vuruyor, copu alıp birimize vuruyor, copunu alıp onu dövüyoruz. Birçok kez oldu yani, polisin kafasını bile yarıdık, ondan mahkemelik olduk yani.

Murat: Hoca Erhan'dan korkuyor (o sırada Erhan içeri giriyor). Yok Erhan, benim seninle alıp vermediğim bir şey yok dedi hoca.

E: Ben o hocayı var ya, bana öyle diyen hocayı dövdüm. Sınıfın içindeyiz, şimdi yanımdaki çocuğun yanında geziyor, geziyor, onu dövecek ya bahane arıyor. Gelip gitti, gelip gitti, bu bir hareket yaptı, hemen üzerine yürüdü, onu dövecekti, tam vuracak ben bir şaplak vurdum, baktım sınıf gülüyor. O seneden beri bana bir şey yapamıyor.

Kuto: Geçen gün şey cetvel var böyle alüminyum, şimdi konuşuyorduk arkadaşlarla, ben bir şey söyledim baktım bütün sınıf gülüyor. Hareket yaptım arkasından ooo dedi geldi bana kadın ha vurdu vurdu vurdu acımıyordu en sonunda baktım kemiğe geldi, ben sinirlendim kalktım saçını tuttum, şaplağı vurdum, gel sen bana bir daha dokun iki katını yaparım dedim.

Öğretmenleri dövme öğretmenlerden daha az dayak yemenin tek yolu. Polise saldırmak (ve onlardan korkmamak) polis şiddetinden kaçmanın tek yolu. Çocuklar bu stratejileri kendi gündelik deneyimlerinden çıkarıyorlar. Örneğin, polis tarafından dövülürken yere düşerlerse daha çok dayak yiyeceklerini deneyimlerinden öğrenmişler. Çetelere girmeleri ya da girmek istemeleri de bu durumla çok ilgili çünkü çetenin gücü arkalarında olursa kimsenin onlara dokunmaya cesaret edemeyeceğini düşünüyorlar. Bu bağlamda, çoğu esrar kullanan bu çocuklar gerektiğinde gönüllü olarak psikopat kimliğine de giriyorlar. Bu psikopat kimliği aile ve arkadaş ortamı içinde onlara bir dokunulmazlık sağlıyor. Diğer taraftan çocuklar kendilerine de şiddet uyguluyorlar. Bunun bir göstergesi mahalledeki çoğu çocuğun kolunda sayısız jilet izinin olması. Ayrıca kibrit çöpüyle kollarının derisini kazıyarak “nefret”, “öfke”, “kin” gibi kelimeler yazıyorlar.

Şunu belirtmek gerekir ki çocuklar yine şiddet ve mücadele üzerinden mahalleye bir aidiyet de hissediyorlar. Sokaklardaki eylemleriyle, çatışmalarıyla ve politik cemaatleriyle mahalleyi ve bu anlamda kenti kendilerinin kılıyorlar. Onlara memleketlerine dönmek isteyip istemediklerini sordum:

Erhan: Burada (Adana) kalmayı, nasıl yani burada her şeyimi kurmuşum, yani halkımı tanımışım, burada insanlarımı, toplu olduğum insanları bırakamam yani. Parti olaylarını, arkadaşlarımı, o yüzden bırakamam.

Erhan halkını ve partiyi bırakmadığı için memleketine dönmek istemediğini söylüyor ancak bahsettiği memleketi Kürdistan’ın başkenti ve Kürt siyasetinin merkezi olarak kabul edilen Diyarbakır. Ancak böyle düşünen sadece Erhan değil, mülakat yaptığım ya da sohbet ettiğim çocuklardan hiçbiri memleketine dönmek istemiyor. Bu durum sadece Kürt hareketinin Kürdistan sınırlarını aştığı anlamına gelmiyor, aynı zamanda daha önceden de belirttiğim gibi Kürtlüğün bir toprak parçası (ya da dil) üzerinden değil mücadele ile anlamlandırıldığını gösteriyor. Eğer bu çocuklara göre Kürtlük bir direnişse, Kürdistan bir direnişe değil bir yenilgiye işaret ediyor onlar için. Daha önce de belirttiğim gibi köy onlar için sadece devletin şiddet uyguladığı bir mekân olarak anlamlandırılıyor ve anlatılıyor. Ancak Gündoğan Mahallesi büyük bir direnişin merkezi ve PKK’nin kurtarılmış bölgesi olarak hatırlanıyor ve anlatılıyor. Çocuklar bu nedenle Gündoğan’a bir aidiyet hissediyorlar ancak konuşmalarında Kürdistan’ı kurmak için mücadele ettiklerini söylüyorlar. Peki, bu Kürdistan neresi? Nerede kurulacak Kürdistan? Bence Kürdistan artık spesifik bir bölgeye işaret etmiyor, Kürdistan daha ziyade her zaman birazcık uzakta olan bir boş gösterene [*empty signifier*] dönüşüyor çocuklar için.

Şu ana kadar her ilişkinin şiddetle anlamlandırıldığı bir mahallede yaşayan çocukların nasıl hem şiddetin öznesi hem de nesnesi haline geldiklerini anlatmaya çalıştım. Eğer bu ortamda şiddetsiz bir alan ve şiddetsiz bir ilişki var olamıyorsa çocukların bu şiddetle kurulan siyasetini nasıl anlayacağız? Eğer çocuklar şiddet ve mücadele üzerinden kent mekânını kendilerinin kılıyorlarsa, şiddet üzerinden kendilerini var edebiliyorlarsa şiddet ve özgürlük arasındaki ilişki nedir? Ve bu bağlamda şiddeti ve özgürlüğü nasıl kavramsallaştırabiliriz? Bu soruların cevabını Georges Bataille üzerinden cevaplamaya çalışacağım.

Bataille bir toplumu belirleyen şeyin Marksistlerin iddia ettiği gibi üretim ilişkileri olmadığını, tersine toplumun tüketim ilişkileri yani üretilen fazla enerjinin (“lanetli pay”) nasıl tüketildiğiyle belirlendiğini iddia ediyor (Noys, 2000: 103). Bataille’a göre egemenlik mücadelesi de aslında yararsız olan ve bu yüzden de tüketilmesi gereken “lanetli pay”ın nasıl tüketileceği mücadelesidir. Peki, benim betimlemeye çalıştığım toplumdaki lanetli pay nedir? Kapitalizmin kuruluşu ve işleyişi demografinin kontrolü ile ilişkilidir. Joost Jongerden Türkiye modernleşmesinin coğrafik bir proje olduğunu çünkü bu projeye başından itibaren azınlık nüfusunun bir mekândan diğerine zorla göç ettirilerek kontrol edilmeye ve böylece Türk vatandaşlığının üretilmeye çalışıldığını savunuyor

(Jongerden, 2007: 281). Bu bağlamda Türkiye ulus devleti (ve son döneminde Osmanlı İmparatorluğu) fazlalık olarak gördüğü azınlık nüfusuna müdahale ediş biçimiyle kendisini kurmuştur. Kürtlerin her zaman çok çocuk yapmakla suçlandığını görüyoruz. Diğer bir deyişle, Kürtler üretken bir şekilde tüketilebilecekten daha fazla çocuk yapmakla suçlanıyor. Kürt çocukları ne toplumun ne de devletin üretken bir şekilde tüketemediği bir artığı oluşturuyor. Onlar fazlalık olarak algılanıyor çünkü ne devleti ne de aileyi yeniden üretecek bir potansiyellerinin olmadığı düşünülüyor. Diğer yandan Judith Butler'a göre, kamusal alanda toplumsal bir olgu olarak kurulan bedenler çeşitli çatışkı ve mücadelelerin yaşandığı toplumsal yaşamın izlerini taşırlar (Butler, 2005: 26). Bu bağlamda, Kürt çocuklarının bedenleri Kürtlerin şiddet dolu tarihinin, PKK'nin şehirlerdeki mücadelesinin ve Kürtlerin "gelecek" hayallerinin kazındığı aktarıcılar haline geliyor. Bu da çocukluk masumiyetle özdeşleştirilirken Kürt çocuklarından neden bu kadar nefret edildiğini ve korkulduğunu gösteriyor. Kent mekânında dolaşan Kürt çocukları Türk toplumunun demografik korkusunun bir kaynağına dönüşüyor: Onlar artan Kürt nüfusunu simgeleyerek Türkler için "demografik bir saatli bomba"yı oluşturuyorlar (Collins, 61). Bu nedenle de Kürt çocuklarının bedenleri bir mücadele alanı oluşturuyor. Devlet bu korku nesnelere olarak algılanan bedenleri kontrol etmeye çalışırken çocuklar pratikleriyle kendi bedenleri üzerinde hak iddia ediyor ve kendi üzerlerinde egemenliklerini kuruyorlar.

Bataille egemenlik ve özgürlük arasında bir ilişki kurarak ezilen insanların egemenliği performe ederek nasıl özgürleştiklerini analiz ediyor. Bataille'a göre şiddetin sınırları ve normları aşma potansiyeli onu her türlü özgürlük mücadelesinin merkezine oturtuyor (Noys, 66). Egemenlik de ancak sınırlar aşıldığında ve şiddetle ortaya çıktığı için aslında şiddet âni ile özgürlük âni aynı şeydir. Bu nedenle Bataille, ezilenlerin özgürleşmesinin egemenlik ve şiddetle mümkün olduğunu yazıyor, çünkü şiddet ezilenlerin iktidarla yüzleştikleri, hayatlarını riske attıkları ve böylece egemenin normlarını aştıkları âni ifade ediyor (a.g.e.). Bir kişi "kaybedecek bir şey kalmadı" noktasına geldiğinde, kendisini tutsak eden şeyleri, buna bedeni de dâhildir, feda ettiğinde kendi enerjisini tüketir ve egemenliğin içsel deneyimine ulaşır ve özgürleşir (French, 2007: 115). Çünkü ezilenler normları aştıklarında, kendilerinin üretildiği ve yeniden üretildiği üretim ilişkilerini kırdıklarında kendilerinin tüketildiği mekanizmayı da kırarlar. Fakat özgürlük âni ile yenilgi âni aynı anda gelir çünkü tüm normları aşan şiddet aslında bir biçimde bir kendini yok etme pratiğidir. Bu nedenle, harcama trajik ve yaşanmış [*lived*] deneyimdir (a.g.e., 24).

Betimlemeye çalıştığım mahallede devlet, egemenliğini, tüm normları aşarak, çocukların bedenlerini şiddetle, işkenceyle ve tutuklamayla kontrol etmeye çalışarak gösteriyor. Diğer taraftan, çocuklar sürekli olarak "kaybedecek bir şey kalmadı"yı performe ediyorlar. Egemen, artık olarak düşünülen çocukları nasıl tüketiceğine karar vermeye çalışırken, çocuklar bedenlerini şiddetin öznesi ve nesnesine dönüştürerek bedenlerinin nasıl harcanacağı konusunda kontrolü kendi ellerine alıyorlar. Çocuklar bedenlerini, üzerine "nefret" ve "öfke" yazdıkları nesnelere dönüştürerek, kendilerine zarar vererek, bedenlerini devlete ve düzene olan öfkenin ve nefretin tecessümü haline getiriyorlar. Böylece harcama performansında tüm normları aşıyorlar.

Sonuç

Kürt çocuklarının Türkiye'nin gündemine oturan bu mobilizasyonunun "düşük yoğunluklu savaş"ın bitmesinden sonra başlaması ilginçtir. AB ile Türkiye arasındaki görüşmelerin arttığı, demokratikleşme ve azınlık hakları adına yeni reform paketlerinin hazırlandığı, umutlu bir atmosferin oluşmaya başladığı 2000'li yılların kontekstinde, özellikle de son zamanlardaki "Kürt sorununun çözümüne hiçbir zaman bu kadar yaklaşılmamıştı" duygusunun hakim olduğu ve "Kürt Açılımı"nın herkeste bir umut yarattığı bir ortamda Kürt çocuklarının radikal mobilizasyonunu nasıl anlamlandırabiliriz? Bence bu çelişki şu soruları sormamızı gerektiriyor: Kürt sorunu nedir gerçekten? Kürt sorunu nasıl çözülür ya da Kürt sorununun bir çözümü var mıdır? Makro-siyaset diliyle ifade edilen sorunların dışında, gündelik hayatta yaşanan sorunlar nelerdir?

Erhan: Yani ona (devlete) tepkimiz her zaman olacak yani. Olmazsa bile, başaramazsak bile, bir şey kazanamazsak bile her zaman tepkimiz olacak yani.

Kürt çocuklarının devlet karşısındaki radikal duruşları, liberal bir umut yerine öfkeden ve umutsuzluktan beslenen mücadeleleri, sistemle rasyonel bir pazarlığa girmemeleri alternatif bir siyasetin tahayyülünü oluşturabilir. Ancak Kürt çocukları kendilerini korumadan, tüm riskleri göze alarak ve tüm normları aşarak bir politik öznellik kurarken ve bu bağlamda Bataille'ın ifadesiyle gerçek özgürlüğü deneyimlerken iktidarın eşitsiz dağıldığı bir ortamda tutuklanarak, işkence görerek ve öldürülerek devletin açık şiddetine maruz kalıyorlar.

Kürt çocukları için ezilmişliklerinin nedeni devlet ve onun kurumlarıdır. Fakat devlete karşı mücadele ederken onlar ailelerinin hatta Kürt hareketinin normlarını da aşıyorlar. Onlar Kürt hareketini reddetmiyorlar, kendilerini Kürt hareketinin içinde tanımlıyorlar ve Abdullah Öcalan'ı da bir lider, kendilerini mobilize eden bir figür olarak görüyorlar. Fakat Kürt hareketinin siyasetini içererek dönüştürüyorlar. DTP'nin reel siyaset yapabilmek –barış, affetme, uzlaşma ve pazarlık siyaseti– için unutmak zorunda kaldığı şeyi bu çocuklar gündelik hayatlarında sürekli hatırlıyorlar. Ailelerinden edindikleri tarih ve dil onlara her gün devlet şiddetini hatırlatıyor. Devletin temsilcileriyle (polis, öğretmen vs.) her gün yaşadıkları karşılaşmalar, sıradan Türklerin de bu katasstrofta payının olduğu bilgisi çocuklar arasında sürekli olarak yeniden üretiliyor. Tüm bunlar, DTP uzlaşma ve barış adına onları unutmaya zorlasa da belki de tam da unutmaya zorladığı için, çocukların anlam dünyalarını biçimlendiriyor. Ancak burada önemli olan nokta Kürt hareketi içindeki bu farklı siyaset tarzının farklı kuşaklar arasında olmasıdır. Bu da Kürt hareketinin yörüngesinin farklı kuşaklar arasındaki mücadele ile şekilleneceğini imliyor. Ancak şunu belirtmek gerekiyor ki çocukların siyaseti zamansal ve mekânsal olarak belirsiz bir temelde var oluyor; bu nedenle ne devlet ne de Kürt hareketi bu siyaseti anlayamıyor. Bir taraftan bu siyaset normları, sınırları, toplumsal ve yasal kanunları aşıyor. Diğer taraftan da bu yarı-otonom örgütlenmeler Kürtlerin temsilcilerini ve Kürt örgütlerini reddetmeden alternatif pratikler ve söylemler üretiliyor. Hareketle aynı sloganları kullansalar da hareketin demek istediğinden farklı şeyler ima ediyorlar. Örneğin bir çocuk Kürt kimliği için mücadele ettiklerini söylüyor. Ona Kürt kimliğiyle ne demek istediğini sorduğumda o kimliklerinde “Kürdistan Cumhuriyeti” yazılması ve kendi ülkeleri olması gerektiğini ifade etti.

Kürt çocuklarının politik öznellikleri, Kürt hareketinin taleplerini ve siyaset yapma tarzını dönüştürebilecek alternatif bir siyasetin çıkabileceğini gösteriyor. Ayrıca Kürt çocuklarının hikâyeleri bize özgürlüğün ve mücadelenin yeniden kavramsallaştırılması için olanaklar sunuyor: Özgürlük ve mücadele, uzlaşma ve mağduriyet diliyle değil şiddetle ve egemenlikle kuruluyor.

Kaynakça

- Altaylı, Fatih. 2007. "Sorunun nedeni nüfus planlaması mı?" http://www.fatihaltayli.com.tr/content.cfm?content_id=452 Erişim: 13 Eylül 2009.
- Butler, Judith. 2004. *Precarious Life: the Powers of Mourning and Violence*. New York: Verso.
- Comaroff, J. ve Comaroff, J. 2005. *Reflections on Youth, From the Past to the Postcolony*, Honwana.
- Collins, John. 2004. *Occupied by Memory: the Intifada Generation and the Palestinian State of Emergency*. New York: New York University Press.
- Das, Veena. 1998. "Wittgenstein and Anthropology". *Annual Review of Anthropology*. 27: 171.
- Feldman, Allen. 1991. *Formations of Violence: The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- French, Patrick. 2007. *After Bataille: Sacrifice, Exposure, Community*. Lagenda.
- Foucault, Michel. 2000. *Büyük Kapatılma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goldhammer, Jesse. 2007. "Dare to Know, Dare to Sacrifice: Georges Bataille and the Crisis of the Left", in *Reading Bataille Now*. Edited by Shannon Winnubst. Indiana: Indiana University Press.
- Gürbilek, Nurdan. 2001. *Kötü Çocuk Türk*. İstanbul: Metis Yayınları.
- İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi 2006-2008 Faaliyet Raporu. 2008. http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=36&Itemid=193 Erişim: 13 Eylül 2009.
- İnan, Kemal. 1999. "Modern Çocukluk Paradigması". Sayı: 21. *Cogito*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hughes, Nancy and Sargent, Carolyn. 1998. *Small War: The Cultural Politics of Childhood*. Edited by Hughes, Nancy and Sargent, Carolyn. Berkeley: University of California Press.
- Jongerden, Joost. 2007. *The Settlement Issue in Turkey and the Kurds: an Analysis of Spatial Policies, Modernity and War*. Boston: Brill.
- Maksudyan, Nazan. 2008. *Hearing the Voiceless-Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic, and Political History in the Late Ottoman Empire*. Unpublished Thesis. Sabancı University.
- Neyzi, Leyla. 2001. "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey". *International Journal of Middle East Studies*. 33(3): 411-432.
- Noys, Benjamin. 2000. *Georges Bataille: A Critical Introduction*. London: Pluto Press.
- Piot, Charles. 1999. *Remotely Global: Village Modernity in West Africa*. Chicago: University of Chicago Press.
- Radstone, Susannah. 2008. "Memory Studies: For and Against". *Memory Studies*. 1(1):31-39.
- Scarry, Elaine. 1985. *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Türker, Yıldırım. 2008. "Altaylı Geliyor". *Radikal Gazetesi*. (08/12/2008).

Ŗiddet ve zgrlk: Krt ocuklarının Siyaseti
Haydar Darıcı

stndađ, Nazan, 2005. *Belonging to the Modern: Women's Suffering and Subjectivities in Urban Turkey*, Unpublished Thesis, Indiana University.